

Тілея

Науковий вісник

Збірник наукових праць

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 50 (№8)

Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

Українська Академія Наук

Гілея

Науковий вісник

Збірник наукових праць

- Історичні науки
- Філософські науки
- Політичні науки

Випуск 50 (№ 8)

Київ-2011

Збірник засновано 2004 року

Вихід з друку - щомісячно

Фахове видання з філософських, політичних та історичних наук, затверджено постановами президії ВАК України № 1 -05/2 від 10 березня 2010 р. та № 1 -05/3 від 14 квітня 2010 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію (переєстрацію) друкованого засобу масової інформації серія КВ № 16332 - 4804 ПР від 24 лютого 2010 р.

Шеф-редактор: АНДРУЩЕНКО В.П.,
доктор філософських наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України, академік АПН України

Головний редактор: ВАШКЕВИЧ В.М.,
доктор філософських наук, професор, академік Української академії наук

Відповідальний секретар: КРИВОШЕЯ В.В.,
доктор історичних наук, академік Української академії наук

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

З історичних наук:

АНДРУСИШИН Б.І., доктор історичних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України

ВОЙЦЕХІВСЬКА І.Н., доктор історичних наук, професор

ГОНЧАР Б.М., доктор історичних наук, професор

ДРОБОТ І.І., доктор історичних наук, професор

КОЛЕСНИК В.Ф., доктор історичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України

КОТЛЯР Ю.В., доктор історичних наук, професор

МИХАЙЛЮК В.П., доктор історичних наук, професор

НЕСТУЛЯ О.О., доктор історичних наук, професор, академік Української академії наук

СОЛДАТЕНКО В.Ф., доктор історичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України

СУШКО О.О., доктор історичних наук, професор

МАКАРЧУКС.С, кандидат історичних наук, доцент

ФІРОВ П.Т., кандидат історичних наук, доцент

З філософських наук:

БАЗАЛУК О.О., доктор філософських наук, професор

БЕХ В.П., доктор філософських наук, професор, академік Української академії політичних наук

БОНДАРЕНКО О.В., доктор філософських наук, професор

ВОЛИНКА Г.І., доктор філософських наук, професор

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Мельнічук І.А. Військово-політичні та економічні еліти Галицько-Волинської держави: велике боярство як унікальний феномен вітчизняної історії.....	5
Пилипів І.В. Освітнянські акції Греко-католицької церкви у Другій Речі Посполитій	12
Руєв В.Л. Османський експедиційний корпус у захопленні Криму у 1475 р... 19	
Буравський О.А. Соціально-економічне становище Римо-Католицької Церкви на Правобережній Україні в першій половині XIX ст	25
Гладка Г.Л. Міська реформа XIX століття та її досвід для оптимізації самоврядування в містах сучасної України	30
Кліш А.Б. Формування суспільно-християнського руху в Східній Галичині наприкінці XIX ст	37
Діанова Н.М. Участь православного духовенства в роботі Таврійської вченої архівної комісії (1887-1917 рр.)	42
Циганенко Л.Ф. Цигани Бессарабії	48
Шандра І.О. Система представництва інтересів промислової еліти Донбасу та Придніпров'я в кінці XIX - на початку XX ст.....	55
Гуз А.М. Розвиток бібліотечної справи земськими установами на території України у другій половині XIX - на початку XX ст.....	63
Швидкий С.М. Природно-кліматичні та соціально-економічні чинники формування народної медичної культури населення Української Слобожанщини (XIX - початок XX ст.).....	67
Дорофей Ю.О. Вплив української інтелігенції на жіночу освіту в Україні у другій половині XIX - початку XX ст.....	71
Щетініна Т.О. Формування правового статусу відомств у справах національних меншин за доби Центральної Ради	76
Крет Н.В. Історичні особливості становлення та розвитку етнічної культури українського народу	82
Сорокіна А.І. Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара» як осередок збереження та відродження української народної культури	91
Омельченко О.В., Пилявець Р.І. До питання про увічнення пам'яті: досвід, проблеми	96
Павленко В.М., Тарасюта К.С. Католицька церква та революційні органи влади Іспанії у 1808-1814 рр	101
Литвин Н.М. Ідеологічна складова судових процесів 1920 - 1930-х рр. проти наукової інтелігенції України	106
Трухманова С.Л. Деякі риси «радянського нового побуту» міського населення Поділля на початку 1920-х років	112
Тарнавська С.В. Мережа та структура вищих навчальних закладів УСРР в 1920-1933 роки.....	119
Чеберяко О.В. Особливості формування державного бюджету УСРР 1922/23 рр	127

УДК 477(4 УКР) «1920»

Трухманова С.Л.

Деякі риси «радянського нового побуту» міського населення Поділля на початку 1920-х років

На основі маловідомих архівних документів досліджується окремі риси формування радянського побуту міського населення Поділля початку 1920-х рр. Увага дослідника акцентується на побутових умовах членів КП(б)У на тлі змін повсякденного життя робітників.

Ключові слова: побут, повсякденність, Поділля, міське населення.

Зміна системи влади у регіоні й укорінення на Поділлі більшовицької адміністрації (як загалом й по всій Наддніпрянській Україні) спричинило трансформацію традиційного побуту. Зміни були особливо виразними не лише у порівнянні з часами до Першої світової війни, а й з добою Українських визвольних змагань 1917 - 1921 рр. Повсякденне життя, побут населення в умовах формування та функціонування радянського тоталітаризму - наукова проблема, яка вимагає серйозних нових досліджень. Оскільки традиційно в радянській науці активно вивчалися соціально-економічні зміни у життєдіяльності населення, то у 1950 - 1980-х рр. було надруковано чимало наукових праць про матеріальне становище пролетаріату, зміни робочого дня, форм дозвілля тощо [1; 12; 15]. Організація нових форм дозвілля через впровадження радянської обрядовості висвітлена також у працях В. Келембетової та інших [4; 11; 13]. Однак, головною тезою у згадуваних наукових дослідженнях була роль партійних організацій, державних органів у загальному поліпшенні життя «радянського народу». Відоме сталінське гасло - «Жити стало краще - жити стало веселіше» - червоною ниткою проходило через всю радянську історіографію соціально-економічної історії радянського періоду.

Сучасні дослідження вітчизняних та зарубіжних дослідників намагаються реконструювати картину реальної повсякденності, побуту, звичаїв населення Радянської України та СРСР [6;9]. В останні роки співробітники Інституту історії України НАНУ опублікували декілька фундаментальних праць про повсякденне життя населення УСРР в 1921-1928 рр. [8;10].

В даній статті досліджуються окремі риси «радянського нового побуту» міського населення Поділля початку 1920-х рр. Особлива увага акцентується на побутових умовах членів КП(б)У на тлі реальних змін повсякденного життя робітників.

Питання налагодження нового побуту зустріли жвавий відгук у парторганізації КП(б)У Поділля, однак спроби практичних кроків до змін деяких сторін побуту чи навіть усуненню потворних явищ у ньому наштовхнулися на об'єктивні умови існування партійців, які мало чим (хіба на гірше) відрізнялися від умов життя безпартійних [16,арк.4].

Досить відносно можуть бути враховані як явища «нового побуту» так звані «радянські хрестини» (декілька випадків у міських осередках КП(б)У). У Проскурові проводилася кампанія «боротьби з іконами», які вилучалися у помешканнях місцевих комуністів; у Могилеві відвідується, хоча й слабо, партійна їдальня для сімей комуністів [16,арк.4].

Нова економічна політика змінила орієнтацію місцевого керівництва, яке почало переходити від адміністративних методів ведення господарства до ринкових, продрозкладка замінюється продподатком, запроваджується кооперування трудящих, госпрозрахунок, тимчасовий допуск капіталістичних елементів в економіку, формується ринок. Упродовж 1921-1922 рр. нові принципи почали реалізовуватися на практиці, але на Поділлі цей процес був уповільненим [18,арк.7].

Цікавою була реакція подільських комуністів на нову економічну політику. На VIII Подільській партконференції, що відбулася 2-5 липня 1922 р., у виступах стосовно непу вживалися слова «вплив непу розбещує, розкладає» [18,арк.14]. В той же час засвідчувалося, що матеріальне становище комуністів стало важче, ніж у період військового комунізму, коли вони забезпечувалися державою. Серед них з'явилися безробітні. Комуністів закликали зрозуміти, що ті привілеї, які мають дрібнобуржуазні елементи, вони не повинні мати. Дехто, особливо з старих революціонерів, подав заяву про вихід з партії з причини незгоди з непом, дехто обрав шлях «кар'єризму» та «кумівства», дехто заливав конфлікт колишніх принципів та реальності алкоголем - масового поширення набуло пияцтво комуністів. Ті члени РКП(б) з числа зайшлих старих партійців, які ані у повітах, ані у Вінниці не змогли зайняти відповідні пости, поверталися нарешті до себе додому - на північ чи на Урал. Радикальна зміна партійної лінії спричинила масове розчарування комуністів у колишніх ідеалах, а відтак появу серед них суїцидальних настроїв - поширилися випадки самогубства. На конференції був зачитаний лист молодого комуніста, який писав, що він шукав правду та не зміг її знайти й без цього життя втратило для нього сенс [18,арк.23,29,31,56-57].

Компартійне пияцтво набуло настільки загрозливих розмірів, що викликало занепокоєння республіканського партійного керівництва. В одному з розділів вищезгаданої анкети ЦК КП(б)У «Обстеження побуту комуністів» (вересень 1923 р.), що називався «Ставлення до спиртних напоїв», парткерівництво цікавилось, чи вживає комуніст спиртні напої - спирт, самогон (вино та коньяк з переліку викреслено представником губернської влади), як часто, де, з якого віку почав вживати спиртне, яким чином дістає - купує, отримує за записками лікаря чи здоров'їдділу, приносять товариші. Нарешті, дуже красномовне питання: чи були в його житті тривалі періоди, коли він не пив [22,арк.1—31].

В той же час знайшлися радянські та партійні працівники, які швидко пристосувалися до нових умов. Так, у політдоповіді секретаря Кам'янець-Подільського окружного партійного комітету за вересень 1923р. описується становище комуністів у літній період: «Впала дисципліна,

особливо на селі [...]. Кепське матеріальне становище районних працівників часто ставить їх у залежність від домогосподарок, у яких вони проживають. Відчувається сильний вплив дрібної буржуазії: приходилось стикатися з випадками клопотання членів партії про звільнення від податків тих чи інших громадян» [19,арк.1]. Дехто сприяв влаштуванню на службу родичів та знайомих. Тим більше, що це дозволяв декрет Раднаркому УСРР від 29 серпня 1921 р. «Про спільну службу родичів у радянських установах». Деякі чиновники дозволяли собі мати домашню прислугу, переймаючи колишній спосіб життя панівних верств. Розділ тієї ж анкети «Обстеження побуту комуністів» з промовистою назвою - «Використання прислуги» - містив питання щодо прислуги, її кількості, обов'язків (прибирання квартири, приготування обідів, прання, догляд за дітьми), часу роботи, жалування, вихідних, чи надається їй квартира та стіл, тобто місце проживання та харчування [22,арк.1-31].

Отже, попри всі розмови про соціальну справедливість, представники влади самі демонстрували подвійну мораль. Більше того, часто прислуга не була зареєстрована, що зафіксувала тогочасна преса [3]. Реакція партапаратників була миттєвою. Так, у звіті Тульчинського окружного партійного комітету відбито, що відповідальні працівники зареєстрували прислугу у спілці «Нархарч» й, спілкуючись між собою, дійшли висновку, що найголовніше - те, що прислуга обідає за загальним столом, - у них вже зроблено [20,арк.25]. Таким чином, відбувалася імітація формальної рівності за умов фактичного збереження тієї самої експлуатації найманої праці.

В процесі реалізації планів індустріального будівництва існував спрощено-функціональний підхід до робітників лише як до продуктивної сили - робітники розглядалися як додаток до засобів виробництва. Неодноразово змінювалося трудове законодавство, воно не враховувало необхідності дотримання санітарно-гігієнічних норм й техніки безпеки, тривалості робочого дня й понаднормової праці, тривалості відпусток, забезпечення робітників спецодягом. Особливо напруженою була ситуація з дотриманням техніки безпеки. У 1926/27 р. по УСРР загалом на 664 900 чоловік припадало 203 380 нещасних випадків (тобто близько третини працюючих в тій чи іншій мірі постраждали) [14,с. 10]. Робітники приватних підприємств міст Подільського регіону перебували у комфортніших умовах, аніж їхні колеги на державних підприємствах - відтак й настрої їхні були кращими. Пов'язувалося це, насамперед, з регулярною виплатою заробітної платні й запровадженням тарифних договорів [21,арк.2,24].

Велика частка робітників губернії була зайнята у цукровій промисловості, мала землю та за настроями була близька до селянства. Негативні настрої поширювалися тим більше, що у період непу польська адміністрація деяких заводів у Тульчинському та Вінницькому округах вимагала від робітників називати себе панамі.

Значна частка робітників Поділля зосереджувалася на фосфоритних копальнях у Проскурівському окрузі та на Дунаєвецьких текстильних

фабриках. Текстильники отримували зарплатню натурою й лише у 1923 р. були переведені на грошову оплату, що викликало у них незадоволення. Отримавши зарплатню червінцями, вони потрапили у залежність від спекулянтів при розміні грошей. Тогочасну специфічну ситуацію з запровадженням радянської твердої валюти виразно змалював акад.

М. С. Грушевський у листі до Е. Фариняка у Детройт від 18 березня 1924 р.: «Тут заводиться нова тверда валюта, а старі гроші касуються. Коли вийдуть дрібні гроші в потрібній кількості, в сій новій валюті, і вона утримається в ціні, се дуже поправить економічне жите. Рахується на червінці (= 10 зол. [отих] рублів), рублі золотом і копійки золотом; рубль = 50 центів американських. Старі гроші вже покасовані [...]. Але я трапив на дуже трудний час, коли старі гроші зникають з обігу, а нових дрібних грошей ще нема, і не можна розмінати 1 червінця на дрібні, а тому не можна нічого й купити інакше як у своїй крамниці, - положивши там червінця і забираючи під нього крам. Та се, мабуть, скоро минеся» [7,с.107].

Все ж таки текстильники Поділля були матеріально забезпечені набагато краще за інших робітників - майже усі вони мали землю й власні будинки [21,арк.2,24]. На відміну від них, серед робітників фосфоритних копалень, які мешкали в антисанітарних умовах, створилася важка атмосфера пригніченості та озлобленості. Адміністрація повністю ігнорувала закони про охорону праці [21,арк.24].

Партійні документи фіксують становище та настрої робітників за липень - вересень 1923 р.: нерегулярна виплата жалування, швидке зростання цін на продукти першої необхідності у липні приводять до погіршення матеріального становища робітників та їх настроїв. Особливо помітно це у Проскурівському та Кам'янець-Подільському округах. Але вже наприкінці липня завдяки покращенню матеріального становища та перекиненню на заводи партійних та культпрацівників відбулися позитивні зміни у настроях робітників [21,арк.52].

На загальному тлі робітничої маси Поділля різко виокремлювалися робітники Гайсинського округу, які на 80 % склалися з етнічних поляків. До радянської влади вони ставилися негативно, й адміністрація підприємств змушена була проводити систематичну провладну агітацію серед робітників [21,арк.52].

Зважаючи на те, що на державній службі перебувало від 20 до 40 % самодіяльного населення окружних міст Поділля, особливості їхнього побуту 1920-х років становлять значний інтерес.

Службовці Поділля були тією категорією освічених городян, яка, за офіційною статистикою, включала як представників старої інтелігенції, фахівців, так і численне чиновництво радянських установ. За підсумками Всесоюзного міського перепису 1923 р., ця категорія увійшла до графі «кадри фахівців розумової та творчої праці», що нараховувала на Поділлі близько 25 тис. осіб. Це становило 6,25 % від загальної маси населення міст, яке дорівнювало бл. 400 тис. [2,с.16—17]

За оцінкою органів влади, міська інтелігенція Поділля, 80 % якої були

радянськими службовцями, являла собою, за нечисленними винятками, пасивну масу, що зайнята лише пошуком засобів до існування. У залежності від їхнього матеріального становища, яке не у всіх установах було однакове, коливалися й настрої робітників розумової праці подільських міст. Особливо наголошувалося назагал лояльне ставлення до радянської адміністрації [21,арк.3-4].

У складній ситуації закріплення радянської влади у регіоні чимало освічених осіб, втративши старі посади, намагалися знайти застосування своїм здібностям у різноманітних установах. Це були представники найрізноманітніших політичних поглядів, які принаймні зовнішньо демонстрували лояльність до радянської влади. Але освічених людей все одно бракувало, що зумовлювало навіть примусове залучення здібних і освічених селян.

Один з архівних документів розповідає історію примусової служби письменного селянина, який відбував покарання за дискредитацію дій радянської влади. Миколу Мойсейовича Прозоренка, 53 років, було засуджено на три з лишком (1/3) роки примусових робіт у Вінницькому концтаборі [23,арк. 120].

Посвідчення на його ім'я, підписане завідувачем відділом управління Подільського губвиконкому Г. Д. Ракітовим й датоване 17 жовтня 1921 р., стверджує, що Прозоренко, якого 17 червня того ж року Вінницький концтабір відрядив на примусові роботи до губпідвідділу комнезамів, ставився до виконання своїх обов'язків «охайно та добросовісно» [23,арк.115]. У липні йому надали короткотермінову відпустку для сільськогосподарських робіт вдома.

15 листопада 1921 р. датована його заява на ім'я Г. Ракітова, що виразно змальовує умови праці, в яких довелося працювати «службовцю», вже на той час звільненому від покарання згідно з постановою Комісії по розвантаженню місць ув'язнення від 11 листопада 1921 р. за № 4717: «Два місяці я існував на одному фунті сухого хлібу (близько 0,4 кг), який одержував з Вінницького концтабору», нічого не отримуючи з відділу управління. З дати звільнення він залишився й без того мізерного пайка, що діставав раніше. 15 листопада М. Прозоренко писав: «Голод вбив усю мою енергію та зір. Похмурі дні при канцелярській роботі добивають мій зір, що швидко слабшає, робить мене в недалекому майбутньому сліпим. Прошу звільнити мене від займаної посади, [перевести] у с. Вишневичик, де б я зайнявся своєю справою - хліборобством. Вдома залишилося 7 непрацездатних душ моєї сім'ї, тому що двоє старших - на службі у Радянської влади. Я - найбільшій селянин у селі, засоби для існування добував на чужих нивах. Враховуючи вищесказане, незадоволення мого прохання штовхне мене у зашморг чи на дно Бугу. Іншого виходу не передбачається». Г. Ракітов наклав резолюцію - «Звільнити» [23,арк. 116—118].

Співробітник відділу управління губвиконкому М. Лисий, який також був оформлений на держслужбу з концтабору, де відбував однорічне покарання,

просив відпустити його до старих батьків, «дозволити жити так, як до арешту», мотивуючи звільненням з концтабору за постановою Подгуброзвантажувальної комісії від 31 жовтня 1921 р. Резолюція Г.Ракітова була у даному випадку негативною: «У звільненні відмовити. Обговорити питання про відпустку» [23,арк.127].

До відділу соцзабезпечення Подільського губвиконкому 3 жовтня 1921 р. надійшла заява від помічника завідувача підвідділом ЗАГС С. Ф. Новосельцевої з проханням видати їй чоботи та тепле пальто, оскільки вона переживає критичний стан через нестачу теплих речей, хворіє з настанням холодів та у випадку відмови вимушена буде залишити службу [23,арк.122].

Покарання однієї з службових осіб демонструє виписка з наказу № 61 по відділу управління Подільського губвиконкому від 26 грудня 1921 р.: «Машиністку інформстатвідділу Вергилис Р. М., 1901 р. н., яка самовільно покинула роботу, вважати дезертиром з 21.12.1921. та по розшуку заарештувати і доставити у відділ управління для віддання під суд». З інших документів довідуємося, що машиністка Вергіліс добросовісно ставилася до праці, 8 жовтня 1921 р. друкувала звернення з приводу продовольчої десятиденки, працювала до двох годин ночі. Зі слів матері - поїхала до Москви [23,арк. 177,179].

Влада по-різному ставилася до рядових та так званих відповідальних працівників, що відбивалося на їх матеріальному становищі. Ще 1920 р. В. Вінниченко підмітив, що народжується нова «бюрократична каста», «радянська буржуазія» [5,с.154].

Голодного 1921 р. з'явилася постанова Раднаркому УСРР від 21 червня 1921 р. «Про пайки для особо відповідальних та абсолютно незамінних робітників центральних, губернських та повітових установ» за підписом В. Я. Чубаря, що визначила кількість пайків (тобто привілейованих осіб) для центральних установ - 2 000 основних та 6 000 сімейних, а також для губернських установ - 2 650 основних та 7 950 сімейних. Їх розподілили по містах таким чином: Харків - основних 350, сімейних 1050; Одеса - основних 300, сімейних 900; Київ - відповідно 200 та 900; Вінниця - 150 та 450; тощо.

Пересічно припадало на повіт по 40 основних та 120 родинних пайків. Персональний розподіл пайків виконували самі установи, губкомпостачі мали право перерозподілу пайків між повітами. Крім самої «відповідальної та абсолютно незамінної» особи, уряд підгодував до трьох членів його сім'ї. Надання пайка не виключало різного роду додаткових пайків. Таким чином, вже на перших етапах становлення радянської влади відбувалася часткова натуралізація оплати праці певних верств населення. Що ж входило до такого місячного пайка? Хліб - 4 фунтів (члену родини - 30 фунтів); м'ясо, риба - 4 фунти, крупа - 7 фунтів; жири - 1 фунт; цукор - 1 фунт; свіжі овочі - 20 фунтів; сіль - 1,5 фунти; мило - 0,5 фунтів; сірники - 3 коробки; цигарки - 500 шт.; чай чи кава - 0,5 фунту [17,арк.18].

Згодом система спецрозподільників й спецпайків для «особливо відповідальних осіб» стрімко розбудовувалася. Наприклад, влітку 1923 р. у лавах партії більшовиків були зафіксовані «занепадницькі настрої» та вислови невдоволення у зв'язку з відправкою відповідальних працівників на курорти та виділенням їм великих коштів на так званій «ремонт» [16,арк.24].

На думку Б. Кравченка, від тяжкого економічного занепаду Правобережжя у 1920-х рр. врятувала дрібна приватна промисловість. Коли неп було ліквідовано й ця галузь економіки потрапила до рук московського центру, Правобережжя ще глибше поринуло у стан економічного застою [5,с.114].

У звітах органів ГПУ 1923 р. міщанське середовище Поділля, міське та містечкове, характеризувалося як «маса, що торгує та спекулює. Вона задушена податками та не співчуває ні радянській владі, ні петлюрівщині» [21,арк.3-4].

Життєвий рівень міщан Поділля визначався за такими параметрами: реальні доходи, розмір оплати праці, соціальне страхування та забезпечення, житлові умови, рівень охорони здоров'я.

Аналіз матеріального становища городян Поділля зумовлює увагу до цін на основні товари. Так, у першому півріччі 1924 р. по окружних містах Поділля найдешевшим товаром було житнє борошно, що його ціна складала близько 73 % довоєнної - у середньому 86 червонних рублів за пуд (довоєнна ціна у золотих рублях - 111 за пуд). Дорожче коштували овес та картопля, яловичина, їх ціна приблизно дорівнювала довоєнній. Олія подорожчала майже наполовину. Ціна мила була удвічі більша за довоєнну, цвяхів - могла перевищувати показник 1913р. утричі, ситцю - у три з лишком. Чоботи можна було купити за ціну, що була втричі більша за довоєнну, наприклад, у січні 1924 р. вони коштували 1 500 (475 у довоєнних руб.). Зросла ціна на дрова - 172 % довоєнної, близько 23 (у довоєнних цінах 14) за пуд [2,с. 101].

Розгляд змін реальної заробітної плати робітників демонструє її падіння всупереч росту її номінального значення. Упродовж 1926-1932 рр. номінальна зарплата зросла від 54 руб. 38 коп. до 110 руб. 77 коп., а реальна - знизилася приблизно на 67,9 %, що пояснюється нестабільністю грошових знаків та високим рівнем цін не лише у приватника, а й у державній торгівлі [14,с.9].

Потреба витратити значні кошти у зв'язку з зростанням цін, державними позиками, високим рівнем квартплати, різними внесками та відрахуваннями приводила до зниження життєвого рівня городян. До початку 1930-х рр. характерною рисою бюджету робітника була хронічна нестача коштів, за які можна було б придбати необхідне. Міське населення відчувало товарний голод. Залишковий принцип фінансування соціальних потреб створював хронічне відставання соціальної сфери, свідченням чого були примітивізація побуту, масові хвороби, відсутність нормальних умов життєдіяльності [14,с.10].

Таким чином, на початку 1920-х рр. були серйозні спроби більшовицької влади створити новий побут, цілковито відповідний ідеям й потребам будівництва соціалізму. Проектам нового побуту не судилося збутися. Новий побут не прищепився з різних причин. Й тому, що держава була неспроможна забезпечити таке велетенське капітальне будівництво у соціально-побутовій сфері, й тому, що вона не могла взяти на себе цілком побутове обслуговування людей - громадське харчування, виховання дітей, прання тощо. Тим більше, що налагодження повсякденного матеріального побуту для радянської держави завжди перебувало на останньому місці у порівнянні з потребами військово-промислового комплексу. А найголовніше - проекти ці були занадто утопічні й суперечили природі людини. Фантастичні владні проекти обернулися у реальному житті погіршенням умов повсякденного побуту, виселеннями, ущільненнями й комуналками.

Список використаних джерел

1. Безклубенко С Розвиток культури в Українській РСР / С. Безклубенко. - К.: Політвидав України, 1981.-117 с.
2. Бюллетень Подольського губернського статистического бюро / ЦСУ України. - Винница, 1924. - № 2 (25). - Апрель - июнь.
3. Григорьев О. «Быт на практике» / О.Григорьев // Рабоче-Крестьянская газета. – 1923 . - 14 ноября.
4. Келембетова В. Суспільно-побутові функції радянської обрядовості / В. Келембетова. - К.: Наук, думка, 1984. - 191 с.
5. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. / Б. Кравченко [пер. з англ.]. - К.: Основи, 1997. - 423 с.
6. Лебина Н.Б. Повседневная жизнь советского города: Нормы и аномалии. 1920-1930 годы / Н.Б.Лебина. - СПб.: Изд.-торговый дом «Летний сад», 1999. - 320 с.
7. Мовчан О.М. Повсякденне життя робітників УСРР. 1920-ті рр. / О.М.Мовчан. - К.: Інститут історії України, 2011. - 312 с.
8. Листи М. Грушевського до Е. Фариняка: Від 18 березня 1924 [р.] до 12 лютого 1927 [р.] [До друку підготував М. Антонович] // Укр. історик. - 1977. - № 3/4 (55/56). - С 106-112.
9. Нариси української популярної культури. - К., УЦКД, 1998. - 760 с.
10. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921 -1928 рр.): Колективна монографія / Відп. ред. С. В. Кульчицький: В 2 ч. - Ч 1. - К.: Інститут історії України НАНУ, 2009. — 445 с; К., 2010. - Ч.2. - 382 с.
11. Свята та обряди радянської України. - К.: Політвидав України, 1975. - 136с.
12. Слуцький О. Радянське і культурне будівництво на Україні в перші роки боротьби за соціалістичну індустріалізацію / О.Слуцький. - К.: Вид-во АН УРСР, 1957. - 210 с.
13. Соціалістична обрядовість на Україні. Історичний досвід та проблеми. - К.: Політвидав України, 1983. - 274 с.
14. Трубенюк О. М. Матеріально-економічне становище та умови праці робітників України (друга половина 1920-х - початок 1930-х рр.) / О.М.Трубенюк. - Автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». - К., 2001. - 20 с.
15. Шевчук Г. Культурне будівництво на Україні у 1921-1925 роках / Г.Шевчук. - К.: Вид-во АН УРСР, 1963. - 387 с.
16. Державний архів Вінницької області. - Ф. П-1. - Оп. 1. - Спр. 234. Річний звіт щодо роботи Подільського губернського комітету КП(б)У (за період з ІХ Подільської губернської конференції КП(б)У до 1 січня 1924 р.). 20 березня, 1924 р. 59 арк.
17. Там само. - Ф. П-1. - Оп. 1 а. - Спр. 9. Директиви ЦК КП(б)У 4 січня - 30 грудня. 1921 р. 82 арк.
18. Там само. - Ф. П-1. - Оп. 1 а. - Спр. 23. Копія стенограми VIII-ї Подільської губернської конференції КП(б)У. 2-5 липня 1922 р. 100 арк.
19. Там само. - Ф. П-1. - Оп. 1. - Спр. 43. Політдоповіді й політлисти щодо економічного й політичного стану Кам'янець-Подільської округи й роботи Кам'янець-Подільського округового комітету КП(б)У. 6 жовтня 1923 р. - 16 червня 1925 р. 22 арк.
20. Там само. - Ф. П-1. - Оп. 1. - Спр. 45. Політлисти й політдоповіді щодо економічного й політичного стану Тульчинської округи й роботи Тульчинського округового комітету КП(б)У 13 лютого 1923 р. - 18 квітня 1924 р. 42 арк.
21. Там само. - Ф. П-1. - Оп. 1. - Спр. 57. Доповіді, звіти й огляди Подільського губернського відділу Державного Політичного Управління щодо політичного й економічного стану Подільської губ. Липень - грудень 1923 р. 246 арк.

22. Там само. - Ф. П-1. - Оп. 1. - Спр. 76. Витяг з протоколу засідання Пленуму ЦК РКП(б) за участю тов. Сталіна з питання зовнішньої торгівлі й листування з ЦК КП(б)У з питань: роботи на селі, призначень, переміщень, відкомандирувань, надання відпусток, відряджень на курси та з інших питань організаційної роботи. 17 січня 1923 р. - 10 квітня 1924 р. 314 арк.

23. Там само. - Р-925. - Оп. 1. - Спр. 343. Особові справи звільнених співробітників. 11 липня - 3 грудня 1921 р. 187 арк.

Трухманова С.Л. Некоторые черты «советского нового быта» городского населения Подолья в начале 1920-х годов

На основе малоизвестных архивных документов исследуются отдельные черты формирования советского быта городского населения Подолья начала 1920-х гг. Внимание исследователя акцентировано на бытовых условиях членов КП(б)У на фоне изменений повседневного быта рабочих.

Ключевые слова: быт, повседневность, Подолье, городское население.

Truhmanova, S.L. Some features of the «new Soviet way of life» of the urban population of Podolia early 1920s

Based on little-known archival documents examined certain features of formation of Soviet life of the urban population of Podolia early 1920s. Attention of researchers focused on a household member under the Communist Party (Bolsheviks) on the background of changes in daily routine work.

Key words: soviet everyday life, everyday life, Podolia, the urban population.

